

Gulyás Éva

SZENT GYÖRGY-CSODA OSZÉTIÁBAN 1992-BEN

Bármennyire is hihetetlennek tűnik, korunk technikai világából sem hiányoznak a misztikus jelenségek. Számos példa bizonyítja, hogy különböző népeknél, különböző szentekhez kapcsolódva ma is él az emberekben a csodás események iránti lelki fogékonyság. A csodának vagy mirákulumnak számos, nem mindig egyező értelmezése, jelentése létezett a történelmi korok folyamán, ennek részletezésébe itt most nem bocsátkozunk bele, utalunk a szakirodalomra.¹ A vallásosság történetében a mirákulum többnyire a jelenben lejátszódó, történetileg hitelesnek feltüntetett, gyakran tanúkkal bizonyított rendkívüli esemény, melyet fel is jegyeztek.² A szájhagyományban is sok történet él a zarándokhelyekhez fűződő csodás esetekről (pl. gyógyulásokról, Mária-jelenésekről), melyet úgy adnak elő, mintha velük esett volna meg, vagy legalábbis részesei, szemtanúi lettek volna a történeteknek. Írott változatukat is ismerjük, hiszen sokszor kinyomtatták és terjesztették a zarándokok között a ponyvanyomtatványokat. A csoda fogalomkörébe sorolhatók egyrészt a régi legendairóladomból Krisztus csodái, a szentek legendáinak csodás eseményei, illetve ezeknek az újkori néphagyományban továbbélő szóbeli és írott változatai, másrészt a képekről, jelenésekről, égi jelekről, fényjelenségekről, imameghallgatásokról, a veszélyből való megmenekülésről, a halottak feltámadásáról szóló történetek.³ Közülük most a jelenések motívumát ragadjuk ki a csodás események gazdag tárházából, és vizsgáljuk meg az alábbi, Oszétiából származó példaanyag alapján.

Az a rendkívüli esemény, melyről szó lesz, Észak-Oszétia digori körzetében történt 1992 januárjában. A hótól vakító téli napsütésben többek szeme láttára megjelent az égen Szent György, az oszétek egyik főistene. Háromlábú szárnyas lován, az Avszurgon leereszkedett az egyik ház tetejére, és intő szavakat intézett vallástól elfordult népéhez. A csoda híre futótűzként terjedt Oszétiában és határain túl is. A korabeli újságok is hírt adtak az eseményről, a Kavkaz című oszét tudományos ismeretterjesztő folyóirat 1993/1-es számában jelent meg a csodás jelenésről tudósító írás, melyet az alábbiakban szó szerint közreadunk.⁴

¹ Ld. Tüskés Gábor- Knapp Éva: Népi vallásosság Magyarországon a 17-18. században, 2001. Bp

² Példának említem a homokkomáromi mirákulumos-könyvet, melyet a templomi Mária-kegyképhez fűződő csodás esetekről vezettek a helyi szerzetesek 1751-1786 között. Ld. Tüskés Gábor-Knapp Éva: Egy dunántúli zarándokhely: a homokkomáromi mirákulumos könyv tanulságai. I.m.: 153-175.

³ Ld. Tüskés Gábor-Knapp Éva...stb...

⁴ A Kavkaz című folyóiratnak ez a száma 1993 tavaszán került a kezembe, amikor oszét kutatók küldöttsége járt Szolnokon, hogy az "alán út" nevű közös kutatási programot egyeztesse a magyarországi kutatókkal. Ők hozták magukkal a folyóiratnak ezt a számát, melyben rábukkantam erre a számomra fontos cikkre, hiszen akkor már hosszabb ideje kutattam a Szent György-kultuszt. Azóta is az íróasztalom mélyén hevert, várva az alkalmat a feldolgozásra és publikálásra, ami most el is érkezett, amikor megkaptam a Jászsági Évkönyv felkérését.

Oleg ALAN(szöveg)

Miron TEMIRJAEV(fotó)

Csoda napjainkban!

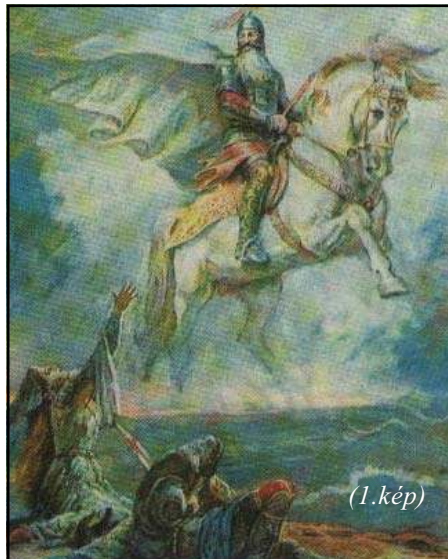
SZENT GYÖRGY MEGJELENÉSE

*A fehér lovas leszállt az égből
A keresztények és a muzulmánok
alázatosan könyörögnek Szent Uasztürdzsinek
A kereszténység reneszánsza Oszétiában?*

Néhány szakember véleménye szerint 1992. január 23-át Észak-Oszétiában a kereszténység újjászületése napjának lehet tekinteni. Ezen a napon a kis vidéki falu, Digor lakói tanúi voltak Szent György megjelenésének.

... Mindenek bírója ebben az esztendőben enyhe, délies telet hozott Oszétiának erre az egyébként „északi” jellegűnek tartott részére. Az említett napon az „Asztau-don” („Középen folyó patak”) jegének vastagsága a McDonald's cég egy jobb hamburgeréhez volt hasonlatos. Délután három óraker, amikor az 1-es számú iskola tanulói a tanítás végének örülve hokizni kezdtek a jégen, az égen egyetlen felhő sem mutatkozott. És akkor az egyik pillanatban az egyik játékos, az ötödikes Alekszandr SAHOV összeütközve egyik ellenfelével, a jégre esett, felemelte a fejét és valami olyat látott, hogy a meglepetéstől felkiáltott. Harminc méter magasban, egy épülő nyaraló horganyzott tetején, amely az Asztau-don bal partján állt, lassan egy fénylő „objektum” ereszkedett lefelé...

Az esemény szemtanúi, a gyerekek elbeszélése szerint a „jelenség”, amely leereszkedett a behavazott ház tetejére, olyan fényesen világított, mint a nap. Feltehetően emiatt voltak eltérések a részleteket illetően a látvány leírásában. A többség azonban egyetértett abban, hogy egy óriási termetű, dús ősz körszakállú öregember volt fehér ruhában, s egy háromlábú szárnyas fehér lovon ült.(1.kép) A ló szárnyai nem voltak nagyok, de belőlük minden irányba szikrák hullottak, úgy, mint a hegesztésnél. Amikor a ló leereszkedett a háztetőre, a szárnyai felcsapódtak. A gyerekek Alekszandr hangjára megfordultak és dermedten

(1.kép)

álltak. Elsőnek Alan GUCAEV ocsúdott fel: „Hej, ha fegyver lenne nálam!” – kiáltott mérgesen. Nem találva jobbat, kirugdosott egy jégbe befagyott kavicsot és a fehér lovas felé hajította. Egy másik fiú Mairam KEVROSZOV is követte példáját. Am ekkor a jég hirtelen megrepedt és Alan derékig a jeges vízbe merült.

A lejátszódott eseményeknek volt még egy tanúja, Szergej KUCKIEV közigazdász. Véletlenül került a ház mellett a partra és látva, hogyan merül a gyermek a jég alá, felemelte a kezeit a fehér lovas felé: „Nem tudom, ki vagy, ó, te szent, de mentsd meg az okatlan gyermeket!” Ekkor hangot hallott: „Felhagyatok Isten imádásával!” Aztán meg: „Vigyázzatok a fiataljaitokra!”

Ezek után a ló kiterjesztette szárnyait és szárnycsapások nélkül lassan felemelkedett. A fehér lovas és a ló egy pillanat alatt nyomtalanul eltűnt a felhőtlen égen...

A szokatlan jelenség híre villámgyorsan elterjedt a városkában. A lakosok hamarosan kisebb áldozati ajándékokkal tódultak a házhoz: a hagyományos három darab piroggal, amely házi sajttal készült, és arakkal, kukoricából erjesztett gyenge alkohollal.

A házigazda ebben az időben távol volt, este hazatérve pedig megfélemedezett az áldozat bemutatásáról. Éjszaka azonban hét angyal jelent meg álmában. Körülvették, és az egyik, egy szőke fürtű, a legfiatalabb, szigorúan így szólt: „Ítékezünk feletted, mert nem róttad le a kötelességedet Uasztürdzsi előtt!” Azután az angyalok összetanakoztak és ismét előállt a szőke fürtös: „Úgy határoztunk, hogy megbocsájtunk.” Ezután megnevezte magát és két másik angyalt is, akik mögötte álltak: „Egyikünkre a gyűlésen arakkal teli ivókürtöt, a másikunkra árpasört, harmadikunkra komlóból erjesztett kvaszt ürítesz!” E szavak után szárnyait csapkodva az egyik angyal Kabardia felé, a másik Dél-Oszétiába, a szőke fürtös pedig az ég felé repült...

Reggel az álom híre bejárta Digort, és az idősebbek a niházon⁵ gyűlést tartottak Szent György látogatásának tiszteletére (Az oszétek Szent Uasztürdzsinek nevezik, digori nyelven UaszkerGINEK). Ő védi a férfiakat, utasokat, harcosokat és ő emel szót Istennél a szegények és kismizettek érdekében.

E sorok írója csak a következő vasárnap, február 2-án tudott Digorba utazni, akkor, amikor kezdetét vette a Szent György-napi búcsú, az „arvitanbon”. Oszétiából és határain túlról zarándokok ezrei érkeztek, s gépkocsik özöne árasztotta el a környező utcákat. Templomi lobogókkal és ikonokkal vonultak a

⁵ Nihász: a férfiak tanácsa az oszéteknél, illetve az a hely, épület, ahol a nap végeztével a férfiak összegyűltek megbeszélni a közösség ügyes-bajos dolgait. Itt döntöttek társadalmi ügyekben, a háború és béke kérdéséről, hidak, utak építéséről, a falu pásztorának felfogadásáról, és bírósági ügyekben is, pl. a falubeliek közötti vitás kérdéseket is itt simították el. Itt zajlottak a céllövő, a vívó gyakorlatok, és az ékesszólás vetélkedői, bemutatói is. A fiatalság a niházon áhitattal hallgatta az öregeket, itt hallhatták népi hangszerral kísérve a nártokról szóló történeteket, énekeket. Ld. B.A. Kaloev: Szkazanyija a nartam. Oszetyinszkij eposz. Moszkva, 1978. 506-507., Szabó István: Történetek az oszét nemzeti eposzból, a „Nart mondakör”-ből, Szolnok, 1992. 200.

papok, a vlagyikavkái pravoszláv templomok egyházközségeinek tagjai, a büszke kozákok kék cserkeszkában lépdeltek ünnepélyesen, nemzeti harmonikával és táncokkal jelentek meg a távoli körzettek hegylakói. Látni lehetett itt zárán-

dokokat Moszkvából, Szentpétervárról, Közép-Ázsiából és autós turistákat Törökországból. Még a szomszédos Ingus-földről is érkeztek, pedig ismeretes, hogy ők az iszlám fundamentalizmushoz tartoznak.(2. kép)

Az Asztau-don partjának fehér havát vörösre festette az áldozati állatok vére, hatalmas üstökben főtt a hús. A falhoz, ahol Szent György ikonja volt kifüggesztve, lehetetlen volt odafurakodni, egy gombostűt sem lehetett volna leejteni. Pénzadományokat gyűjtöttek Szent Uasztürdzsi templomának építésére. Rövid időn belül több millió rubel gyűlt össze. Emberek ezrei ültek az utcákon felállított többszáz méternyi asztaloknál...

Emberek tolongtak annál a helynél, ahonnan jól lehetett látni a ház hóval fedett tetején a nyomokat: egy kiterjesztett szárnyú madár pontos nyoma maradt mintegy másfél méternyire mindkét oldalon. És olyan mélyedések, mint egy ló patáinak nyoma.

Szemtanúk mesélik, hogy Szent György megjelenése után két nappal ismét havazott ugyan, de ez nem takarta el a tetőn a nyomokat. Még tíz nap után is – jöllehet olvadt – jól ki lehetett venni több tízméternyi távolságról is.

Mondják, hogy mielőtt a ház épült, a föld a KIBIZOV családé volt, akik baptisták voltak. Miután eladták a földjüket, a helytől messze távolra költöztek.

Mindenesetre Digor városát korábban kereszténynek tartották, amelyet pravoszláv hitű oszét-digor lakosság lakott. Az 1917-es forradalomig temploma is volt.

A kereszténység Oszétiába Bizáncból terjedt Grúzián keresztül. Ezért az oszétek elődei, az alánok korábban keresztelkedtek meg azoknál a keleti szlávoknál, akiket Vlagyimir herceg erővel kényszerített erre. Az oszéteknél a pravoszlávoktól megkülönböztető vonások vannak, a pogányság továbbélő formái. Egyáltalán nem különös náluk, hogy a pogány idolek és a keresztény istenség békésen megfér egymással. De a legősibb és leginkább tisztelt szent mégis Szent György maradt,

Szent Uasztürdzsi. Minden év novemberében egy héten át ünneplik Dzsiorgub-ot (dígoriul „Giorgob”) a tiszteletére rendezett ünnepség keretében. És a hegyi közetekben nincs olyan hely, ahol ne lenne szentély Uasztürdzsi tiszteletére.

A nagy sokadalmak nem várt kellemetlenségeket is szoktak okozni, különösen, ha azt az arak iddogálása is kíséri. Ezért a rendőrök rendszerint a közelben tartózkodnak. És jöllehet, a helyi hatalom ezt ez alkalommal figyelmen kívül hagyta, a szent helyeken emberemlékezet óta nem jegyezték fel egyetlen rendbontást sem. Az emberek megnyíltak, kitárták egymás előtt a szívüket, annak ellenére, hogy a legutóbbi évek az oszéteknek csak terheket, nélkülözést és háborúkat hoztak. Mindenki igyekezett jó szóval fordulni az olyan idegenhez is, akinek egyébként még a nyelvét sem beszéli. Az égi szent leereszkedett Oszétia földjére.⁶

A közzétett anyag jobb megértéséhez elengedhetetlen az oszét vallás és mitológia rövid felvázolása. A Közép-Kaukázusban élő oszét nép zárt földrajzi helyzeténél fogva sok archaikumot megőrzött társadalmában, mitológiájában, népi kultúrájában. Alán eredetű népcsoport, nyelvük az indoeurópai nyelvcsalád iráni ágához tartozik. A kutatók gyakran hangoztatják a szkítákkal való rokonságukat annak alapján, amit Hérodotosz a szkítákról leírt, s ami alig tér el attól, amit a kutatók a 19. század közepén a módszeres néprajzi, társadalmi, mitológiai kutatások megindulásakor az oszéteknél találtak. Érdemes idézni az oszét kutatás helyzetére vonatkozóan G. DUMÉZIL francia vallástörténész találó sorait: „*Jöllehet az oszétok szkíta származása bizonyított, és a grúz krónikák nyomán a legközelebbi őseik, az alánok történetéből is ismerünk néhány eseményt, és pontosan meg tudunk határozni néhány adatot, a néprajzkutató és a történész változatlanul nehéz helyzetben van. A görög és latin szerzők az i. e. 5. századtól kezdve néhány századon át elég jól tudósítanak a szkíták erkölcseiről és hiedelmeiről, de ezután egészen a 19. század közepéig semmilyen forrással nem rendelkezünk róluk. Némi megszorítással azt kell mondanunk, hogy ezen európai irániak két és félezer éves történelmének csak a két végpontját ismerjük. Ilyen körülmények között csoda, hogy annyi ‘megőrzött régiséget’ találtak náluk. De ez a csoda kétségbevonhatatlan: az oszétok az egyik leghagyománytisztelőbb indoeurópai nép.*”⁷ DUMÉZIL e sorainak igazságát, melyben az oszét kultúra iránti csodálata, tisztelete is kifejeződik, az orosz kutatások is igazolták. A tudományos igényű folklórkutatásokat és ezek közzétételét V. F. MILLER akadémikus indította el az *Oszét etűdök* című 1881-87

⁶ In: Kavkaz, 1993/1. A szöveget fordította Gulyás Éva, lektorálta Szabó István.

⁷ Dumézil, G.: Mítosz és eposz. Bp. 1986. 328.

között megjelent könyvében. Kortársa és levelezőtársa M. M. KOVALEVSZKIJ, aki hozzá hasonlóan a Kaukázus hegyi népeinél történeti, néprajzi alaputatásokat végzett.⁸ Az első kutatók nyomdokait követték V. I. ABAEV, B. A. KALOEV, és a francia vallásetnológus, G. DUMÉZIL, hogy csak a legfontosabbakat említsük. V. I. ABAEV összeállította és három kötetben kiadta az oszét nyelv történeti-etimológiai szótárát, mely forrásértéke miatt az orosz és külföldi kutatók nélkülözhetetlen kézikönyvévé vált.⁹ Az oszét folklór jelenségeit is nyelvészeti szempontból közelítette meg.¹⁰ B. A. KALOEV munkái közül az oszétekről írt népszerű történeti-néprajzi monográfiáját említhetjük.¹¹ G. DUMÉZIL, az oszét kultúra szerelmese, az oszét eposz és mítoszok kérdését, valamint az oszét társadalom szerkezetét vizsgálta több, magyarul is megjelent könyvében.¹²

Szinte alig volt kutató, akit valamilyen módon meg ne érintett volna az oszét mitológia, és nemzeti eposzuk, a Nart-eposz varázsa. Kutatók sora vett részt az eposzi töredékek gyűjtésében, feltárásában és vizsgálták a mítoszokból, hiedelmekből kibontakozó világképet, az istenek világát, s rekonstruálták az oszét mitológiát. Ahhoz hasonlóan, ahogyan ez a finn Kalevala, az észti Kalevipoeg esetében történt.¹³

Az oszét panteon főistenei közül csak felsorolásszerűen megemlítünk néhányat: *Uacilla* (Szent Illés), a földművelés istene, *Tutír* (Szent Fedor, Teodor) a farkasok ura, *Afszati*, a vadászat, a nemes vadállatok istene, *Falvara*, az apró lábasjóság (kecske, juh) pártfogója, *Donbettír* (Szent Péter) a vizek ura, *Kurdalagon*, az istenek kovácsa, ő készíti a nart hősök fegyvereit.¹⁴ Az egyik legnépszerűbb azonban Szent György, akit az oszétek, mint a fenti írásban is olvashattuk, többféle névvel illettek:

⁸ Ld. B. A. Kaloev: M. M. Kovalevszkij i evo isszledovanyija gorszkij narodov Kavkaza, 1979. Moszkva

⁹ Abaev, V. I.: Isztoriko-etymologiceszkij szlovar oszetyinszkovo jazika, I-III. Moszkva-Leningrád, 1958-1979.

¹⁰ Abaev, V. I. Oszetyinszkij jazik i folklor. I. Moszkva-Leningrád, 1949.

¹¹ Kaloev, B. A.: Oszetyini (Isztoriko-etnograficeszkoje isszledovanyije, Moszkva, 1971.

¹² Dumézil, G.: Válogatott mitológiai tanulmányok, Bp.1968., Uő: Mítosz és eposz. Tanulmányok. Bp. 1986.

¹³A Nart-eposz kutatástörténetének bemutatása nem célokom, utalok a magyar nyelvű összefoglalásokra, melyek az idegen nyelvű szakirodalmat is felsorolják: Szabó István: Történetek az oszét nemzeti eposzból, a „Nárt -mondakör”-ből. In: Zounuk. A Jász-Nagykun-Szolnok megyei Levéltár Évkönyve 7., (szerk.: Botka János), Szolnok, 1992. 193-217., Uő: Szemelvények az oszét nemzeti eposzból, a „Nart-legendák”-ból. In: Múzeumi Levelek. Írások az oszét kultúráról, Szolnok, 1989. (61-62. sz.) 222-239. - Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy a közelmúltban elkészült az eposz első, teljes magyar nyelvű fordítása, mely egyelőre kéziratban olvasható: Hősmondák a nartokról. Fordította: Kovács Béla. Az idegen nyelvű irodalomra vonatkozóan ld. Mitológiai enciklopédia II. Kaukázusi népek mitológiája. Oszét mitológia c. fejezetének irodalma 280-281. l. (Budapest, 1988.)

¹⁴ Kaloev, B. A.: Pogány istenek és kultuszok az oszéteknél (ford.: Gulyás Éva) In: Múzeumi Levelek 61-62. (1989), 201-222. l.

általában *Uasztürdzsi*, a digori-oszéteknél *Uaszkergi*, grúz közvetítéssel *Dzsiorgub*, *Giorgob*. A kutatók szerint e népszerű szent nevének első része az óiráni 'uac' szó, mely *istent, istenit, szentet* jelent, második része pedig a *Giorgi* (Szent György grúz neve) eltorzult alakja.¹⁵ A többi névalak nyelvjárási változat. Uasztürdzsi a férfiak, a harcosok istene. A nők még a nevét sem merik kiejteni, helyette *lagti dzuárt*, férfiak istenét mondanak, és nem vehetnek részt a tiszteletére rendezett lakomán sem. Állandó jelzős névalakjai is férfiasságáról, nagy erejéről tanúskodnak: „*merész Uasztürdzsi*”, „*erős Uasztürdzsi*”, „*villámló Uasztürdzsi*”. Háború idején megnövekszik a népszerűsége. Az oszét falvakban ilyenkor új szentélyeket állítottak tiszteletére és hozzá könyörögtek segítségért. Patrónusi tulajdonságai sokrétűek: ő a becsületes emberek, az úton járók, az elesettek, a bajban, szükségben szenvedők védelmezője, az emberek megsegítője, az igaz ügy védelmezője. Valószínűleg ezzel függ össze, hogy az ő nevét említik eskütételnél és hálaadásnál. Az oszét néphit szerint gyakrabban jár le a földre, mint a többi égi lakó, hogy megtudja: az emberek segítik-e egymást a bajban. Ezért sokszor inkognitóban, öregember, főleg koldus alakjában jelenik meg a földön, és próbára teszi az emberek vendégszeretétét. Számos legenda szól a koldus-Uasztürdzsi viselt dolgairól (közülük egyet később bemutatunk). Mint „jó ügyet szolgáló isten” ádáz ellensége a tolvajoknak, gazfickóknak, esküszegőknek, gyilkosoknak, akik az erről szóló történetekben elnyerik tőle méltó büntetésüket. Alakja a gazdasági élettel is kapcsolatos, bár ennek saját istenei vannak az oszét mitológiában: ő a háziállatok pártfogója, azon kívül képes arra, hogy bő gabonatermést biztosítson és megsokasítsa az állatállományt.¹⁶ Az alakjával kapcsolatos gazdag képzeteket, szokásokat a következő részben fogom bővebben kifejteni.

A továbbiakban a Szent György-jelenést fogom kommentálni: kiragadom és elemzem e rendkívüli esemény illetve az erről szóló tudósítás főbb mozzanatait. Azt is szükséges itt megjegyezni, hogy a csodás események menete, mechanizmusa meglepően hasonló bárhol a világon, a helyi szint és sajátosságot az etnikum és szokásvilág különbözőségei adják. Nézzük tehát az esemény főbb mozzanatait:

1. Szent György megjelenése, szemtanúk elbeszélései az esetről
2. a szent képének kihelyezése a csodás esemény helyszínén, áldozati ajándékok, állatáldozat és áldozati lakoma
3. zarándokok ezrei érkeznek közeli és távoli vidékekről; pénzgyűjtés a szent templomának felépítésére

¹⁵ Miller, V.: *Oszetyinszkije etyudi*, 1882. II. 242., Abaev, V. I.: *Izbrannije trudi*. Religija, folklor, literatura. Vlagyikavkaz, 1990. 111.l.s

¹⁶ Ld. *Mitológiai Enciklopédia* II. Bp. 1988. 279-281., 316., Miller, V.: *Oszetyinszkije etyudi* II. 1882.242., Kalojev B.A.: *Pogány istenek és kultuszok az oszéteknél* (ford.: Gulyás Éva), In: *Múzeumi Levelek* 61-62. (1989), 202-211.

4. a csodás eseményt kísérő hiedelmek (pl. a szentet megdobáló gyermek elmerülése a vízben, a jelenés nyomainak tartós megmaradása a behavazott háztetőn, annak az embernek az álomlátása és megbüntetése, aki megfeledkezett az áldozat bemutatásáról)

5. lelki hatás: a haragosok kibékülnek, az emberek közelebb kerülnek egymáshoz

1. Szent György megjelenése, szemtanúk elbeszélései az esetről

Előljáróban néhány szót a csoda helyszínéről. Digor falu Oszétia északi részén fekszik, az orosz kutatók szerint Oszétia egyik leghagyományörzőbb vidéke a környező területekkel együtt, melynek lakóit a kutatók digori-oszéteknek, digorszkiaknak nevezik. Nyelvjárásuk, folklóruk rendkívül archaikus, szinte nincs olyan oszét kutató, aki ne járt volna ezen a vidéken.

A csoda szemtanúi gyerekek, illetve egy felnőtt voltak. A gyerekek szerepeltetése a csodák jellemző motívuma, a fatimai Mária-jelenés szemtanúi is gyerekek voltak. (3. kép)

(3. kép)

A szemtanúk elbeszélése szerint Szent György megjelenését erős fényjelenség kísérte: *„...olyan fényesen világított mint a nap.”; ...”...lassan egy fénylő ‘objektum’ ereszkedett lefelé.”* A látványt így fogalmazták meg: *„...egy óriás termetű, dús ősz körszakállú öregember volt fehér ruhában, és egy háromlábú szárnyas fehér lovon ült. A ló szárnyai nem voltak nagyok, de belőlük minden irányba szikrák hullottak...”* Ez a Szent György-kép megegyezik az oszét mitológiából, illetve a Nart-eposzról ismert ábrázolással. Az oszét főistenek repülő, égben lakozó lények. Az oszét nép öregek, vének iránti tisztelete jut kifejezésre abban, hogy Uasztirdzsit ősz öregembernek képzelik, aki fehér lovon ül, fehér nemezköpenyt visel. A főistenek közül ő a legtevékenyebb. Háromlábú lován, az Avszurgon leereszkedik a földre, mint a villám, s végigvágat annak egyik végétől a másikig. A Nart-eposzban az egyik hős, Szatana atyja. Jó barátságban van a nártokkal, egy asztalhoz ül velük, s részt vesz a hadjárataikban. Csodatévő erejével megsegíti őket, övé a varázserője nemezkorbács, amellyel feltámasztja a nártokat. Később szembefordul velük.¹⁷

17 Kalojev, B.: Oszét mitológia (szócikk), In: Mitológiai Enciklopédia II. 279-280.

2. *A szent képének kihelyezése a csodás esemény helyszínén, áldozati ajándékok, állatáldozat, áldozati lakoma*

Az esemény hírére a lakosok kisebb áldozati ajándékokat vittek a házhoz, melynek falára kifüggesztették a szent ikonját: három darab házi sajttal készült pirogot és arakot, kukoricából erjesztett gyenge alkoholt. A férfiak tanácsában, a nihászon is gyűlést tartottak, hogy megbeszéljék a következő napok teendőit. Az eseményt követő héten megkezdődött a Szent György-napi búcsú, az „*arvitanbon*”. Állatáldozatot mutattak be, a leölt állatok húsát közös áldozati lakomán fogyasztották el. Az oszéteknél ma is népszerűek az isteneik részére vagy nagyobb ünnepek alkalmából bemutatott állatáldozatok. „*Az Asztau-don partjának fehér havát vörösre festette az áldozati állatok vére, hatalmas üstökben főtt a hús... Emberek ezrei ültek az utcákon felállított többszáz méternyi asztaloknál...*”

Az állatáldozatnak és az áldozati lakomának voltak rituális részei az oszéteknél. A fenti cikk írója ezekre a részletekre nem tér ki, ezért V. MILLER 19. század végéről származó leírásából közöljük, hogy az oszét családoknál milyen előkészületek előzték meg nagyobb ünnepeken az áldozati lakomát.¹⁸ Az áldozatnak szánt állatot -bárányt vagy tinót- egy fiatalember odavezette a családi tűzhelyhez. Odament a legidősebb férfi (nemzetségfő, családfő), megfogta az állatot bal szarvánál fogva, és imádkozni kezdett Istenhez és ahhoz a szenthez, akinek az áldozatot szánták. Ezután egy tüzes fahasábbal keresztet rajzolt az állat jobb füle mögé, a nyakára és a homlokára. Amikor a megperzselt szőr füstje felfelé szállt, azt mondta: így szálljon a mi áldozati ajándékunk Istenhez! Azután egy pohár arakot vittek neki: az arak egy részét a tűzbe hintette, másik részét a fiatalembernek adta, a maradékot pedig megitta. Ezt követően a fiatalember a többiek segítségével az áldozati bárányt egy háromlábú asztalra (*fyng*)¹⁹ tette úgy, hogy a fejét észak, a torkát kelet felé fordította, majd elmetszette a bárány torkát, ‘Hucau,²⁰ neked adjuk!’ szavakat mormolva. Amíg az állat vére a tálba kifolyt, a fiatalembernek csendben kellett maradnia. Azután levágta a fejét, egy pillanatra újra visszatette, majd odaadta az öregembernek, aki óvatosan leperzselt róla a szőrt és a katlanba tette. A fej az idősebb férfiak tiszteletére szánt étel a lakomán.

Az áldozati lakomán kizárólag férfiak vehettek részt. Az asztalfőn ült a legidősebb férfi, a *tamada*, mellette kor szerint haladva a többiek, a fiatal férfiak a felszolgálásban vettek részt. A tamada elé három nagy, egymásra helyezett pirogot tettek, háromszög

¹⁸ Miller, V.: Oszetyinszkije etyudi, II. 1882. 264-265.

¹⁹ Háromlábú rituális asztal az oszéteknél. Ld. Vilen Uarziati: Hagyományos asztalka (*fyng*) az oszét mitológiában. In: A Jászkunság kutatása, Szolnok, 1988. 10-13. 1.

²⁰ Az oszét mitológia főistene, az egy isten, a nagy isten, a föld teremtője és anyja, az ég lakója, láthatatlan isten. Mindenről tud, ami a földön történik. Különösen kedvelt hírhözója Uaszirtzsi, ő közvetít ég és föld között. Mitológiai enciklopédia II. Bp. 1988. 299.1.

alakban kissé széthúzva, valamint egy pohár arakot. Egy másik tálon szintén a tamadának szolgálták fel a bárány vagy borjú keresztrel megjelölt fejét, melléhelyezve más belső részeket is, pl. a bárány tövestől kivágott nyelvét, a két lapockát, nyaki részeket, esetleg lábszárát. (4. kép) Az áldozati falatok elfogyasztása a tamada, illetve az öregek kitüntetett tisztje volt. A lapockacsontot nem

(4. kép)

dobták ki, nagy becsben tartották, ebből jósooltak az oszétek a jövőbeni eseményekre. A Nart-eposzban, Afszati, a vadak ura azt kéri az emberektől egy lakomán, hogy az elejtett vad jobb bokacsontját őrizzék meg számára.²¹

A lakoma megkezdése előtt a résztvevők a tamada vezetésével étel és italáldozatot hoztak az istenségnek az asztalnál. A tamada felállt, kezébe vett egy erre a célra sült húsdarabot (saslikot), levette a sapkáját és imádkozni kezdett. Minden imádság után közösen mondták az ament. Kérte Istent és azt a szentet, akit ünnepeltek, hogy hozzon a családra szerencsét és bőséget, és áldozat gyanánt tűzbe vetett egy saslikot. A másikat odaadta valamelyik háziállatnak, a következőt maga elé tette, a maradékot pedig kiosztotta az öregek között. Ezt az áldozati húsdarabot '*ahszarfambal*'-nak nevezik az oszétek. Azután felemelt egy arakos poharat, rövid imádság után ebből is locsolt egy kicsit a tűzbe, megkínált belőle valakit az öregek közül, és a maradékot megitta. Ezután kezdődhetett a lakoma. Az étkezés és a pohárköszöntők rendjének felelőse a tamada volt, ő kezdeményezte és irányította az asztalnál folyó társalgást is. A lakomán a nők nem vehettek részt, nem ülhettek asztalhoz, a lakás más helyiségeiben tartózkodtak a vendégség alatt. Ezt nem érezték megalázónak, ez volt számukra a természetes. A vendégek távozása után a megmaradt ételeket fogyasztották el. MILLER megjegyzi, hogy régen az oszét falvakban az asszonyok nem az asztalnál ülve, hanem a földön guggolva étkeztek.²²

Érdekes, hogy az oszétek hagyományosan nem a pravoszláv naptár szerinti hivatalos napon, május 6-án ünneplik Szent Györgyöt, hanem novemberben.²³

²¹ Mivel ajándékozták meg az églakók Szoszlant? című fejezetből. Hősmondák a Nartokról (kézirat). Kovács Béla fordítása. 45-46. l.

²² Miller, V.: i. m. II. 265.

²³ De erről is tudnak és esetenként ezt is megünneplik. 1984. május 6-án (szent) György-lakomát rendeztek a Fiagdon völgyi Dzvisz faluban a Szent György-templom melletti közösségi házban, melynek falán, a tamada feje fölött lógott sárkányölő Szent György ikonja. Templomi szertartás nem volt, a résztvevők a tamada névnapját (Györgynek hívták) ünnepelték. Borjút vágtak, és a tamada tiszteletére külön tálon felszolgálták az áldozati ételeket (borjúfej, lapocka stb.). Ld. Szabó István-Szabó László: Az összetartó nép, valamint Az oszétek földjén című írásait, Élet és Tudomány 1988. 1539-41, és 1579-80.

Ennek az oszétek hagyományos évi időbeosztása az oka. Az év egyes időszakait isteneiknek ajánlják fel, esetenként róluk is nevezik el, és nem a hivatalos naptári hónapok, hanem a gazdasági élet rövidebb-hosszabb időszakai tagolják életüket. Nem áll szándékomban ennek a témának bővebb kifejtése, csupán néhány példát hozok. *Szent Vaszilij-hónapja* december végétől január közepéig, *Szent Nyikoláj-hava* április második felétől május közepéig tart. Külön hónapot szentelnek *Falvarának*, az apró lábasjóság istenének, május közepétől június közepéig. A nyári hónapokban ünneplik *Uacillá-t*, a gabonaistent, a tiszteletére rendezett ünnepet 'horibon'-nak, termés napjának nevezik.²⁴

Az oszéteknél a november volt Szent György-hava, oszétül *Dzsiorgub*, *Giorgob*, *Gorguba*. Késő ősszel, november végén tartották az ünnepét, mely a következőképpen történt. A rituális áldozati lakomát, melyet az oszétek 'kuvd'-nak neveznek, nem a faluban, hanem a falu határában a Szent György szentélynél (ez többnyire

(5. kép)

körakás vagy elpusztult védőbástya romja) tartották meg. (5. kép) A szentély többnyire magaslaton állt, hogy Szent György szemmel tudja tartani a falut, az embereket és az állatokat. Ide vitték ki a férfiak az áldozati ajándékokat, a pirogokat és arakot is. Itt ölték le a bárányt, itt főzték meg és fogyasztották el a húsát, miközben imádkoztak,

étel és italáldozatot hoztak neki. Az ebéd befejezése után felültek a lovakra, megkerülték a szentélyt, ezt mondva: „*Uasztürdzsi, őrizz meg minket és a lovainkat.*” Ezután visszatértek a faluba. Ott már az ifjúság javában ünnepelt, Szent György-dalokat adtak elő: „*Oh, Szent György,... segíts ennek a háznak, gyarapítsd a jószágállományt és a gabonatermést!*” Az éneklés és a férfiak mulatozása, mely a faluban is folytatódott, reggelig is eltartott.²⁵

3. Zarándokok

A csodás események jellemző kísérőjelensége, hogy zarándokok ezrei érkeznek a helyszínre közeli és távoli vidékekről, hogy saját szemükkel győződjenek meg a történetekről, és hogy részesüljenek az ezzel járó nagy lelki élményben. A cikkíró sorait idézve: „...*Oszétiából és határain túlról zarándokok ezrei érkeztek, s*

²⁴ Ld. Miller,V.: i.m. II. 262-288.

²⁵ Miller,V.: i.m. II. 282.

gépkozsik özöne árasztotta el a környező utcákat. Templomi lobogókkal és ikonokkal vonultak a papok, a vlagyikavkási pravoszláv templomok egyházközségeinek tagjai, a büszke kozákok kék cserkeszkában lépdeltek ünnepélyesen, nemzeti harmonikával és táncaikkal jelentek meg a távoli körzetek hegylakói. Látni lehetett itt zarándokokat Moszkvából, Szentpétervárról, Közép-Ázsiából és autós turistákat Törökországból. Még a szomszédos Ingus-földről is érkeztek, pedig ismeretes, hogy ők az iszlám fundamentalizmushoz tartoznak.” Tehát nemzeti viseletükben, ünnepélyesen vonultak ki a környező vidékek hegylakói, az oszét főváros, Vlagyikavkaz pravoszláv egyházközségeinek papjai, az orosz főváros, Moszkva és Szentpétervár zarándokai. Nemcsak a keleti kereszténység hívei jöttek el a csoda folytán híressé vált észak-oszét faluba, Digorba, hanem még a muzulmánok is Törökországból, Közép-Ázsiából, Ingus földről, akik szintén tisztelik Szent Györgyöt. Megtekintették a házat, melynek behavazott tetején még mindig ki lehetett venni a Szent György-jelenés nyomait: *„egy kiterjesztett szárnyú madár pontos nyoma maradt mintegy másfél méternyire mindkét oldalon. És olyan mélyedések, mint egy ló patáinak nyoma.”* Lerótták tiszteletüket Szent György ikonja előtt: *„A falhoz, ahol Szent György ikonja volt kifüggesztve, lehetetlen volt odafurakodni, egy gombostűt sem lehetett volna leejteni.”* Itt helyezték el a zarándokok ajándékaikat is. Pénzgyűjtés indult Uasztürdzsi templomának felépítésére, rövid időn belül több millió rubel gyűlt össze. A zarándokhelyé vált templomok eredetmondáiban gyakran felbukkan ez a motívum. A csoda helyszínén, mint megszentelt helyen templom épül a hívők, zarándokok adományainak felhasználásával. Tudjuk, hogy a nyugati kereszténységben a Mária-jelenések helyszínén épültek zarándoktemplomok.

4. A csodás eseményt kísérő hiedelmek

Három hiedelem motívumot ragadunk ki a fenti leírásból. Hasonló típusú hiedelmek többnyire felbukkannak a rendkívüli események leírásaiban, mint a csoda megtörténtét igazoló, alátámasztó további esetek. Az első annak a gyermeknek a megbüntetése, aki a jégből kikapart kavicsal meghajítja Szent Györgyöt, ezért beszakad alatta a jég, és derékig a jeges vízbe merül. A bűn és bűnhődés elve érvényesül az ilyen típusú hiedelem történetekben, melynek kiváltó oka sokféle lehet, témája is változatos, de általában a szent és profán összeütközéséből fakadnak. Jelen esetben a hit és hitetlenség ellentéte a kiváltó ok: *„Felhagyatok isten imádásával! Vigyázzatok a fiataljaitokra!”* - hangzik az intelem az esemény felnőtt szemtanújához, aki kérte Szent Györgyöt, hogy mentse meg az okatlan gyermeket a haláltól. A szakrális kisműemlékekhez kapcsolódva számos hasonló hiedelemmondát feljegyeztek már a néprajzkutatók.

A másik, témájánál fogva ide kapcsolódó hiedelem annak az embernek a megbüntetése, illetve felelősségre vonása, aki hazatérve elfelejtett áldozatot

bemutatni, s jellemző módon mindez egy álomlátás keretében jelenik meg: „*A házigazda ebben az időben távol volt, este hazatérve pedig megfélekedezett az áldozat bemutatásáról. Éjszaka azonban hét angyal jelent meg álmában. Körülvették és az egyik, egy szöke fürtű, a legfiatalabb, szigorúan így szólt: “Ítékezünk feletted, mert nem róttad le a kötelességedet Uasztürdzsi előtt!” Azután az angyalok összetanakodtak és ismét előállt a szöke fürtös: “Úgy határoztunk, hogy megbocsájtunk.” Ezután megnevezte magát és két másik angyalt is, akik mögötte álltak:” Egyikünkre a gyűlésen arakkal teli ivókürtöt, a másikunkra árpasört, harmadikunkra komlóból erjesztett kvaszt ürítesz!” E szavak után szárnyait csapkodva az egyik angyal Kabardia felé, a másik Dél-Oszétiába, a szöke fürtös pedig az ég felé repült...” Az angyalok vagy zedek az oszét mitológia démonszerű lényei, *dauagok*-nak is nevezik őket. Az emberek, állatok, erdők, vizek, szelek pártfogói, mindenütt ott vannak, az égi istenek és az emberek között közvetítenek. A Nart-eposzban a földön laknak, és a nártok elkeseredett küzdelmet vívnak ellenük.²⁶ A hét angyal szerepeltetése összefügg a „*hét isten, hét szent*” (*avd dzuari*) kultuszával, mely hét különböző helyi istent magában egyesítő istenség volt, és tisztelete egész Oszétiában elterjedt, szentélyeket is emeltek neki.²⁷ A harmadik, természetfölöttire utaló hiedelem az a jelenség, hogy Szent György nyomait még napok múlva is látni lehetett a behavazott háztetőn, azokat a többszöri havazás sem tüntette el.*

5. Lelki hatás

Végezetül ejtsünk néhány szót arról a lelki hatásról, melyet a csodás események, illetve az azt kísérő ünneplések kiváltanak az emberekből. A közös lelki élmény hatására az emberek közelebb kerülnek egymáshoz, megértőbbek, türelmesebbek, a haragosok is kibékülnek. A cikkíró, Oleg ALAN szavaival: „*Az emberek megnyíltak, kitárták egymás előtt a szívüket, annak ellenére, hogy a legutóbbi évek az oszéteknek csak terheket, nélkülözést és háborúkat hoztak. Mindenki igyekezett jó szóval fordulni az olyan idegenhez is, akinek egyébként még a nyelvét sem beszéli. Az égi szent leereszkedett Oszétia földjére.*”

Összegzésként azt szeretném még elmondani, hogy az a Szent György-kép, ami a leírtakból élénk táru nem egyezik a nyugati és keleti kereszténységben ismert képpel: pl. hiányzik az egyik legjellemzőbb motívum, a sárkányölés. Szent György az oszét mitológiában főistenhez, egy istenhez hasonló, általánosabb tulajdonságokkal rendelkező istenség. Az oszétek igen korán, már a IX. században megkeresztelkedtek,

²⁶ Mitológiai Enciklopédia II. 1988. 293.

²⁷ Mitológiai Enciklopédia II. 1988. 290.1.

a bizánci kereszténységhez csatlakoztak. Pogány isteneiket azonban még sokáig megőrizték, sok esetben változatlan funkcióval, új, keresztény név alatt éltek tovább régi isteneik. Emellett azonban tisztelik az ortodox egyház sárkányölő szentjét is, ikonját házaikban, templomaikban kifüggesztik. Az oszét vallás jellegzetessége a legutóbbi időkig éppen ez a kettősség: a pogány kultuszok és keresztény szentisztelet évszázadok óta tartó együttélése. Ennek létrejöttében közrejátszott egy másik körülmény is, melyet nem hagyhatunk figyelmen kívül. Az 1917-es októberi forradalom után a szovjet hatalom alatt a hivatalos vallásgyakorlás háttérbe szorult, sok kis falusi templomot bezártak, így újjáéledhettek és megerősödhetnek az oszéteknél a régi pogány kultuszok.

FÜGGELÉK

Ehelyütt közreadok néhány szövegfolklor alkotást, egy Szent György-mesét (Szent György és a három fivér), valamint két mondát Miller 19. század végi gyűjtéséből, illetve közléséből. Mindkét monda digorszki gyűjtés, és természeti képződmények (hasadék, barlang) keletkezéséről szóló eredetmonda. Feltűnik bennük a só anyyala, aki mindig ravaszkodik, sőt akar lopni, szembeszáll Szent Györggyel és mindig túljár az eszén.

SZENT GYÖRGYLEGENDA (Szent György és a három fivér)

Valahol a mezőn dolgozott három fivér. Uasztürdzsi öregember képében odament hozzájuk és azt mondta, hogy mindnyájan kívánhatnak valamit, és a kívánságukat teljesíti. A legidősebb azt kívánta, hogy neki mindig kitűnő gabonatermése legyen az összes vetésén, a középső, hogy szaporodjon a nyája, a legfiatalabb nem tudva, hogy mit kívánjon, azt mondta, hogy elmegy tanácsot kérni a nagybátyjától. Azt tanácsolta neki, hogy kívánjon jó feleséget és háziasszonyt. Meghallva a legfiatalabb kívánságát, Uasztürdzsi elment vele együtt egy házba, ahol éppen akkor esküvőt tartottak. A menyasszonyt már megkérték, az öregember szavai szerint valószínűleg igazi felesége lenne a fiatalembernek. Rábeszélte őt, hogy amikor az esküvőn a tisztas öregember imádkozik, szokás szerint lepénnyel, báránycombbal és pohárral a kezében furakodjon előre és igyekezzen hörpinteni a pohárból a másik fiatalember helyett, akinek a jelenléte a szertartás során szükséges volt. Mivel elsőnek ivott a pohárból az Uasztürdzsivel érkezett fiatalember, olyanná lett, mintha ő lenne a vőlegény, mert sikerült ezt megcsinálnia. Akkor Uasztürdzsi beszélni kezdett az esküvőn összegyűltekhöz, hogy az igazi vőlegény az a fiatalember, akivel idejött, hogy neki a menyasszony már korábban elígérte és elkötelezte magát. Nagy vita támadt. A menyasszony szülei és a vőlegény

rokonsága cáfolták az öregembert. Akkor ő isteni döntést javasolt. "Fogjon mindkét kérő egy száraz ágat, és tegye mindegyik a sajátját a tűzhely hamujába, akinek az ága kiszárad, kivirágzik és termést hoz, az az igazi völegény." A kérők végrehajtották, és Uasztürdzsi hatalma folytán annak a fiatalembernek az ága termett almákat, akit ő pártfogolt. Néhányan a jelenlévők közül újabb bizonyítékot követeltek, és az öregember a következőt javasolta: "mindkét kérő vágjon le egy kakast, kopassza meg, főzze meg, akinek a kakasa kiugrik a fazékból, a fazék peremére ül és kukorékol, az az igazi völegény." Ismét Uasztürdzsi fiatalemberre nyert, és ily módon ő lett a lány férje. A fiatalok egyetértésben és szeretetben éltek, Uasztürdzsi pedig eltűnt. Egy év múlva Uasztürdzsi koldus képében elment próbára tenni a fivéreket. Elment a legidősebbhez és kért egy kis takarmányt a kimerült lovának. Bő gabonatermése volt és azt forgatta éppen a szérűn. De a koldus kérésére azt válaszolta: „Menj barátom az utadra! Közületek sokan ide jönnek. Ha mindegyikőtöknek adnék, nekem semmi sem maradna.” Akkor Uasztürdzsi megátkozta, és azt mondta: hát csak változzál kövé a gabonáddal együtt! – és kövé változott, ahogy volt, lapáttal a kezében, a gabonaszemek pedig apró kavicsokká váltak.

A középső fivér, akinél hatalmas nyáj legelészett ugyanúgy elutasította a koldus-Uasztürdzsít, és hasonló módon lett megbüntette. Végül Uasztürdzsi elment a legifjabb fivérhez. Az szívélyesen fogadta a feleségével együtt, leültették és bárányhúst sütöttek neki. Ebéd után megkérdezte a koldust, hogy milyen betegsége van. A koldus beszámolt a betegségéről és hozzáfűzte, hogy egyetlen módon tudna a betegségéből kigyógyulni, de az számára elérhetetlen: valakinek fel kellene áldoznia a csecsemőjét, hogy annak a vérével bekenhesse a mellét. A férj és a feleség összenéztek és átmentek a másik szobába. Az asszony így szólt: „áldozzuk fel a gyermekünket a vendég kedvéért. Mi még fiatalok vagyunk, lehetnek még gyermekeink, de az öregnek nincs honnan csecsemőt szerezni a felgyógyulásához.” A férj meghallgatta a feleségét és felajánlotta a vendégnek a fiát. Az anya mindenképpen látni akarta, hogy fog meghalni a fia, és az ajtóból nézte, mit csinál a vendég. Keresztülvágta a mellkasát, kivette a szívét, lemetszette a felét, azután visszatette a csecsemő testébe, és a bölcsőbe fektette. A gyermek meg se mukkant és az anya, könnyeiben úszva meg volt győződve, hogy a bölcsőben csak a holtteste fekszik. Azután az öregember megdörzsölve a mellét, fiatalodni kezdett és ifjúvá vált. Ültek a szobában. Hirtelen az anya meghallotta, hogy a gyermek sír. Nem akart hinni a fülének, odaszaladt a bölcsőhöz és látja, hogy él és egészséges a gyermeke. Ezután Uasztürdzsi felfedte magát a háziak előtt, és elment gazdagon megajándékozva őket vendégszeretetükért.²⁸

(Vlagyikavkazi gyűjtés)

²⁸ Miller, V.: Oszetyinszkije etyudi, Moszkva, 1881. I. 156-158.

UASZKERGI ÉS A SÓ ANGYALA

Uaszkergi fiával együtt őrizte a sóbányát Hariesz helységben, mivel az angyal sunyi módon sót akart onnan lopni. Egy alkalommal Uaszkerginek dolga akadt, ezért szigorúan megparancsolta a fiának, hogy senkit és semmit ne engedjen a bányához vezető útra. Az angyal ravaszul kihasználta az alkalmat, felvette egy vadászkutya alakját, elszaladt Harieszbe és ellopta a sót. Mikor Uaszkergi visszatért, kérdezte a fiát: látott-e valakit. Azt válaszolta, hogy csak egy vadászkutya futott erre. Uaszkergi azonnal rájött, hogy mi történt, és az angyal után lőtt egy nyílveszőt. A nyíl nem ment bele, de lángoló szikráitól Ahszau falu környékén körtefák nőttek; a második nyílveszőt Uaszkergi Zadeliszki falu irányába lötte, amelynek szikráitól a 'moria' nevű közismert erdő nőtt ki. Mivel Uaszkergi a tolvajt nem tudta megbüntetni, dühbe gurult, kardjával rácsapott a sziklára, a kopjájával pedig keresztüldöfte. A kardcsapástól egy hasadék támadt, a kopjadöféstől pedig egy barlang, amit ma is mutogatnak. Ezeket a helyeket évente ünnepséget tartanak Uaszkergi tiszteletére: a fiatalság összegyűjti az áldozati ajándékokat a környékbeli lakosoktól, lakmároznak a sziklánál, és dalaikban hálát adnak Uaszkerginek a digorszkiak iránti kegyeiért.²⁹

(A digorszki oszét esperes, GATUEV gyűjtéséből)

HOGYAN KELETKEZETT A ZADALESZKI-HASADÉK?

A hegylakó Uaszkergi nagyon szerette a hegyeket. Azt mondta a sóbánya angyalának: „Keritek neked egy jobb tartózkodási helyet”, és elvitte Harieszbe. Ott azonban Canhigolnak ez nem volt kedve szerint való, nem fértek meg egymással. Ezért Uaszkergi itt a Zadaleszki-hegyszorosban őrizet alá vette őket. Szirdon ekkor azt mondta az angyalnak: “Hogyha a kutyám (szukám) ravaszágával nem szabadulsz ki, elpusztítanak.” A só angyala belebújt Szirdon kutyájának a bőrébe és elsomfordált az örök mellett.” Ez Szirdon kutyája” – mondták, és átengedték. Canhigol pedig ott maradt, ahol addig is volt, és ahol most is van.

Megérkezett Uaszkergi és megkérdezte az öröket: „járt-e erre valamilyen vándor”? Szirdon kutyáján kívül senkit sem láttunk – felelték. „Az Isten verje meg!” – kiáltott az örökre: „Nem megparancsoltam, hogy egyetlen lelket se engedjétek át.” Uaszkergi mérgében kirántotta a kardját és belevágott a hegybe: „Miért nem vágatok oda ti is így?” A hegy egészen Zadaleszkig kettéhasadt. Majd eldöfte a kopjáját is, beledöfte a hegybe, és a hegy átlukadt: „Miért nem döftétek le így azt a kutyát?”

Zadaleszkben ezek a csapások ma is tisztán láthatóak.³⁰

(Digorszki gyűjtés)

²⁹ Miller, V. i.m. 1882. II. 242-243.

³⁰ Miller, V. i.m. 1881. I. 103.

HŐSMONDÁK A NARTOKRÓL¹

Uarhag és fiai Ahszar és Ahszartag születése

A nart Uarhagnak két ikerfia született öregségére. Abban az órában, amikor a kakasok elsőt kukorékolnak, született az első fiú, és ugyanazon az éjszakán, amikor a Hajnalcsillag, Bonvarnon még nem jött fel az égre, abban az órában, amikor a kakasok másodszor kukorékolnak, született a második fiú. A reggeli nap sugarai bepillantottak Uarhag és a felesége, Szajnagon szívébe, a szülők pedig átérezték, hogy milyen drágák számukra a gyermekek, akiket ők nemzettek. Hogy szerencsét hozzon az újszülötteknek a születésük napja, Uarhag lakomát rendezett, amint a nartoknál szokás volt, csupán vadakat, amelyeket a vadászaton ejtettek, szolgáltak fel ezen a lakomán.

Uarhag meghívta a torra Kurdalagont, az égi kovácsot, a tenger mélyének uralkodóját, Donbettirt és az apósát, Szajnag-aldart. Sok tiszteletben álló nartot, az élükön Boraval és Alibeggel, is meghívtak erre a gazdag lakomára. Kurdalagon megkedvelte Uarhag fiait és nevet adott nekik. Az idősebbet Ahszarnak, a fiatalabbat Ahszartagnak nevezte el.

De miért nevezték el őket Ahszarnak és Ahszartagnak?

A bátrát ahszarnak hívják. Ilyen volt az első fivér. Így is nevezték el. Azonban a második fivér még bátrabb volt, őt Ahszartagnak nevezték el, ami «bátrabbat» jelent. És az újszülöttek névadásának tiszteletére Kurdalagon csodálatos tilinkót ajándékozott Uarhagnak, amelyet maga kovácsolt égi acélból, fatigból az égi kovácsműhelyében. A nartok az asztalra helyezték ezt a csodálatos tilinkót, amely csengőn és vidáman rákezdedt:

Fogj egy csésze rongot! / Emeld fel a csésze rongot! / És idd ki az egészségedre!

Hét nap és hét éjszaka lakomáztak Uarhag vendégei, amikor pedig vége lett a tornak, Kurdalagon felugrott egy lángvihar tarajára, mint egy szárnyas Pakundza eltűnt az égben. Gyöngyházszínű lángoló halként Donbettir is visszatért és elrejtőzött a tenger mélyén. Szajnag-aldar is elment a várába. A nartok is, ahogyan azokhoz illik, akik egész életüket a hadjáratokban töltik, elindultak veszélyes útjukra.

Nem naponként, hanem óránként nőtt Ahszar és Ahszartag. Egy nap alatt egy hüvelyknyit, egy éjszaka alatt pedig egy egész arasznyit. Csintalan fiúcskák voltak Ahszar és Ahszartag. Íjat és nyílvevesszőket készítettek maguknak, és nem akadt olyan madár, amely el tudott volna repülni elölük: azonnal eltalálták, és kőként hullt le a földre. Hamarosan megtudhatta az egész világ, hogy a nart Uarhagnak felnöttek bátor ikerfiai, Ahszar és Ahszartag.

¹ A Kaukázus lejtője a népek és a nyelvek egyik legérdekesebb gyűjtőhelye. Itt született meg a „nárt eposz”, amely a világirodalom nagy remekművei - a Nibelung-ének, a Roland-ének, a Kalevala - közé sorolható. Az eposz a térség minden népe között elterjedt ugyan, leginkább azonban a jászok legközelebbi vérrokonaihoz, az oszétekhez köthető. Feltételezhető, hogy a mű a Kr. e. 8-7. században született, és a Kr. u. 13-14. évszázadok közötti időszakban kezdtek a különálló mondák valamelyik szereplő vagy esemény köré ciklusokká szerveződni.